

Samenvatting

Achtergrond, vraagstelling en methoden van onderzoek

Bescherming van kwetsbare personen tegen aantasting van hun lichamelijke en geestelijke integriteit is een thema dat in de laatste decennia veel aandacht heeft gekregen. Dit geldt met name voor (seksueel) geweld tegen kinderen en jeugdigen. Preventie en sanctionering hiervan is een verantwoordelijkheid van velerlei maatschappelijke instituties, waaronder die op het terrein van justitie. Zeker bij het terugdringen van recidive bij personen die eerder wegens het plegen van pedoseksuele delicten bekend zijn geworden, is een belangrijke taak weggelegd voor de strafrechtelijke instellingen. De volgende vragen worden in dit rapport beantwoord:

- Wat is de omvang en aard van pedoseksuele delinquentie zoals bekend bij de politie?
- Welke justitiële interventies hebben plaatsgevonden ten aanzien van deze delinquenten?
- Hoe zien de justitiële carrières (recidivepatronen) van deze delinquenten eruit?
- Wat zijn relevante sociale en persoonskenmerken en de relatiepatronen van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie?
- Welke toedracht van pedoseksuele delicten is te onderkennen in termen van de duur van de delictperiode, de aard van het seksuele misbruik, de wijzen van machtsuitoefening zoals gehanteerd door de dader, en de rol van de moeder van het slachtoffer in het proces van seksueel misbruik?
- Zijn er patronen van pedoseksueel misbruik te onderkennen?

Empirische gegevens zijn uit de volgende informatiebronnen afkomstig: de politieregistratie van bekend geworden verdachten in het HKS (Herkenningsdienst Systeem); de registratie van delicten en de justitiële afdoening daarvan in het registratiesysteem van het Openbaar Ministerie (OM-data); de justitiële carrière van plegers van pedoseksuele delicten, gebaseerd op het Justitiële Documentatiesysteem (OBJD: Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie); een steekproef van toedracht en justitiële afhandeling van bij het OM aangebrachte pedoseksuele delicten (SRM: Strafrechtmonitor van het WODC); en een steekproef van strafdossiers van 'ernstige' (zwaar bestrafte) pedoseksuele delicten. Deze laatste informatiebron is gebruikt voor een analyse van de toedrachts- en persoonskenmerken van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquenten.

De selectie van de voor onderzoek in aanmerking komende gevallen is primair gebaseerd op de strafwetsartikelen. Alleen zaken waarbij de artikelen 244, 245, 247 of 249 van het Wetboek van Strafrecht (Sr) van toepassing waren, kwamen voor selectie ten behoeve van dit onderzoek in aanmerking. Bij deze strafwetsartikelen is sprake van een ten aanzien van kinderen of jeugdigen gepleegd seksueel geweldsdelict in de strikte zin van het woord, dat wil zeggen een delict waarbij de verdachte daadwerkelijk fysiek contact met het slachtoffer heeft gehad. Deze wijze van selecteren van het onder-

zoeksmateriaal impliceert een zekere *onderschatting* van de ‘werkelijk’ gepleegde pedoseksuele delicten. Het komt namelijk ook voor dat seksuele geweldsdelicten ten aanzien van jeugdigen justitieel zijn geregistreerd onder de artikelen 242 (‘verkrachting’) of 246 (‘aanranding’) van het Wetboek van Strafrecht. In de praktijk is het niet goed mogelijk om deze gevallen in de geregistreerde justitiële registratiesystemen op te sporen. Tweeëntwintig procent van de door justitie behandelde pedoseksuele delicten is *niet* gekwalificeerd als een van de bovengenoemde *pedoseksuele* misdrijven. Ten slotte moest voor de selectie van misdrijven nog een beslissing worden genomen met betrekking tot het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer. In formeel juridische zin kan een seksuele relatie tussen een 18-jarige jongen en een 15-jarig meisje als ‘pedoseksueel delict’ worden gekwalificeerd. Inhoudelijk zal dit doorgaans weinig zinvol zijn. Om deze reden is het in de psychologische/psychiatrische literatuur gangbaar om het begrip *pedoseksueel* alleen te hanteren bij een minimaal leeftijdsverschil van vijf jaar tussen dader en slachtoffer. Ook in dit onderzoek is voorzover mogelijk aangesloten bij dit criterium (dit was niet mogelijk voor HKS, OBJD en OM-data). Alleen wanneer het slachtoffer jonger is dan 12 jaar is hierop een uitzondering gemaakt. In deze gevallen konden ook zaken in het onderzoeksmateriaal worden opgenomen bij een leeftijdsverschil kleiner dan vijf jaar. In de praktijk zijn deze zaken echter niet of nauwelijks in het onderzoeksmateriaal vertegenwoordigd.

De ontwikkeling van het justitiële beleid ten aanzien van pedoseksuele delicten

Bij de strafwetgeving met betrekking tot seksuele verhoudingen spelen verschillende, deels tegenstrijdige waarden een rol. Vanaf medio jaren zestig ontwikkelde zich de zogeheten ‘seksuele revolutie’, waarbij in toenemende mate belang werd gehecht aan individuele vrijheid tot seksuele expressie. Meer traditionele, restrictieve zedelijkheidswaarden verloren daarbij aan betekenis. Zo werd bijvoorbeeld het strafrechtelijke verbod op pornografie (vrijwel) opgeheven en kwam een discriminerende leeftijdsbepaling met betrekking tot homoseksuele relaties te vervallen. Strafrechtelijke instellingen toonden een toenemende reserve om zich te bemoeien met seksuele verhoudingen. In deze periode werd in maatschappelijke discussies ook het belang van bescherming van jeugdigen tegen seksuele betrekkingen met volwassenen gerelativeerd.

Vanaf medio jaren tachtig kwam er een omslag in de maatschappelijke en strafrechtelijke benadering van seksuele verhoudingen. Sterker dan in de voorafgaande periode kwam de nadruk te liggen op de noodzaak om kwetsbaren te beschermen tegen het slachtoffer worden van seksueel geweld. In het kader van dit veranderende denken over seksuele vrijheid en bescherming tegen seksueel geweld werden (opnieuw) meer restrictieve wettelijke

bepalingen ingevoerd. Deel van deze nieuwe oriëntatie op bescherming (van kinderen en jeugdigen) tegen seksueel geweld was een politieel en justitieel beleid om actiever en met minder reserve op te treden tegen problematische seksuele verhoudingen in de beslotenheid van gezin en familie. Het strafrecht kreeg om deze redenen meer bemoeienis en daarmee meer verantwoordelijkheid voor de bescherming van kinderen en jeugdigen tegen seksueel misbruik binnen dit private domein.

Literatuuroverzicht: verschijningsvormen, kenmerken, risico's van pedoseksuele delicten

Pedoseksuele delinquentie kan worden beschreven in termen van de aard en de toedracht van het verschijnsel, aan de hand van kenmerken van de persoon van de dader en op grond van kenmerken van de sociale context en gevolgen voor het slachtoffer van dergelijke delinquentie. Al deze aspecten vormen veelal een samenhangend patroon, dat bepaalt welke sociale en justitiële interventies relevant en mogelijk zijn.

Seksuele motivatie en de geneigdheid tot gewelddadig gedrag zijn belangrijke determinanten van pedoseksuele delinquentie. Uit onderzoek is bekend dat lang niet alle pedoseksuele delicten worden gepleegd door personen met een specifieke *pedoseksuele* voorkeur. Op grond van psychometrisch onderzoek is een typologie van pedoseksuele delinquentie ontwikkeld die wordt bepaald door de mate van *pedoseksuele* voorkeur en de mate van contact die de pleger van pedoseksuele delinquentie met het kind onderhoudt. Daarnaast is de sociale competentie van de dader een belangrijk gegeven om te kunnen verklaren welke strategieën plegers van pedoseksuele delicten hanteren bij het contact leggen met slachtoffers en bij het vervolgens continueren van de beschikbaarheid van de slachtoffers.

Klinisch onderzoek heeft een andere typologie van plegers van pedoseksuele delinquentie opgeleverd, waarbij wordt onderscheiden tussen 'het pedofiele type' (bijvoorbeeld de homoseksuele knapenminnaar), 'het situationele type' (bijvoorbeeld de incestpleger) en 'het antisociale type' (bijvoorbeeld de 'aanrander uit de bosjes').

Uit onderzoek blijkt dat bij langdurige seksuele relaties tussen volwassenen en kinderen doorgaans weinig gevaar bestaat voor het optreden van *fysiek* letsel. Groter gevaar van fysiek letsel bestaat vooral bij incidentele delicten met onbekende daders bij wie sterke agressiemotieven een rol spelen. Bij klinisch onderzoek van plegers van seksueel geweld wordt nog een onderscheid gemaakt tussen 'antisociale' en 'wraakzuchtige' daders. De eersten worden gekenmerkt door een gewelddadige en manipulatieve stijl van sociaal gedrag, die veelal het gevolg is van een inconsistente, gewelddadige en gevoelsarme opvoeding. Bij de 'wraakzuchtigen' speelt vaak een sterke narcistische kwetsing en langdurig onderdrukte agressie een rol. Belangrijk bij deze typologische kenmerken is het onderscheid tussen instrumentele

agressie die wordt gebruikt om de seksuele beschikbaarheid van het slachtoffer te realiseren, en expressieve agressie die deel uitmaakt van de lustbeleving van de dader.

Prevalentie van pedoseksuele delinquentie

Het aantal pedoseksuele delicten dat officieel geregistreerd is in het strafrecht, is een onbekende proportie van de in werkelijkheid voorkomende gevallen van seksueel kindermisbruik.

Het al dan niet justitieel bekend zijn van pedoseksuele delinquentie hangt samen met de relationele context van het delict. Delicten binnen de privé-sfeer van daders en slachtoffers worden in mindere mate bij politie en justitie bekend dan delicten die zich in het (semi-)publieke domein en tussen onbekenden afspeelen. Wel zijn er goede redenen om aan te nemen dat zowel de aangiftebereidheid van (relaties van) slachtoffers als de bereidheid van politie en justitie om zich te bemoeien met wat zich afspeelt 'achter de voordeur' de laatste decennia sterk is toegenomen.

Opvallend is de gestage daling van het aantal door de politie geregistreerde verdachten van pedoseksuele delicten. In 1996 werden bijna 1800 verdachten van pedoseksuele delicten bij de politie geregistreerd, dit aantal nam af tot bijna 1400 in het jaar 2002. De verdeling over diverse wetsartikelen is in de periode 1996-2002 als volgt: 30% betrof artikel 247 Sr, 14% betrof artikel 245 Sr (met uitsluiting van art. 244 en 249 Sr), 33% betrof artikel 249 Sr (met uitsluiting van art. 244 Sr), en 22% betrof artikel 244 Sr.

Justitiële reacties op pedoseksuele delinquentie

Sinds 1994 worden jaarlijks bijna duizend verdachten van pedoseksuele delinquentie door het Openbaar Ministerie gedagvaard. Pedoseksuele delinquentie wordt door de officier van justitie (OvJ) relatief vaker voor de rechter gebracht dan enig ander type delict. In een derde van deze gevallen gaat het om pedoseksuele 'ontucht' (art. 247 Sr). Meer dan de helft van de door de OvJ vervolgte zaken betreft zwaardere pedoseksuele delicten, zoals seksuele penetratie van kinderen jonger dan 12 jaar (art. 244 Sr) en 'misbruik gezag en incest' (art. 249 Sr). Penetratie van jeugdigen tussen 12 en 16 jaar (art. 245 Sr) wordt relatief weinig (13% van de gevallen) ten laste gelegd; dit wordt waarschijnlijk deels veroorzaakt doordat penetratiedelicten met jongeren tussen 12 en 16 jaar eerder onder artikel 242 Sr ('verkrachting') zullen vallen, dat een zwaardere strafdreiging kent. Overtreding van artikel 244 Sr wordt veel zwaarder bestraft dan overtreding van de andere betrokken wetsartikelen. Ruim de helft van de (mede) voor artikel 244 Sr gedagvaarde personen wordt bestraft met een vrijheidsstraf. Voor de overige genoemde artikelen geldt dit voor minder dan de helft van de gevallen.

Dat de rechtbank bij pedoseksuele delinquentie vooral de nadruk legt op de waarschuwendende en preventiegerichte functie van de sanctie, blijkt ook uit de gegevens van de Justitiële Documentatie (OBJD). Personen die in de jaren 1999 of 2000 bekend zijn geworden met enig pedoseksueel delict, krijgen in vergelijkbare mate als bij andere typen delinquentie onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd voor ooit gepleegde pedoseksuele delinquentie. Daarnaast worden echter voor (pedo)seksuele delicten meer voorwaardelijke vrijheidsstraffen (namelijk in 34% van de gevallen) opgelegd dan voor niet-seksuele geweldscriminaliteit (in 27% van de gevallen) of vermogenscriminaliteit (in 18% van de gevallen).

Recidive

De seksuele drijfveer, gewelddadigheid en de geneigdheid tot het plegen van criminaliteit zijn de belangrijkste determinanten van pedoseksuele delinquentie. Afhankelijk van de aard en omstandigheden van het delict en de persoon van de dader is pedoseksuele delinquentie in meerdere of mindere mate een uiting van een criminele habitus en/of een deviante seksuele voorkeur. De vraag is dan in hoeverre plegers van verschillende typen pedoseksuele delicten ook bekend zijn als plegers van andere vormen van criminaliteit. Daarnaast is de vraag naar de mate van specifieke recidive (het opnieuw plegen van pedoseksuele delicten) van groot praktisch belang. In het beschikbare onderzoeksmateriaal is nagegaan in hoeverre pedoseksuele delinquentie past in een meer divers patroon van delinquentie. Uit de HKS-(politie)gegevens blijkt dat bijna twee derde van de verdachten op het moment van bekend worden van het pedoseksuele delict *first offender* is. Onder degenen die wel eerder criminaliteit pleegden (een derde deel dus), komt bij 67% andersoortige criminaliteit voor. Anders dan wellicht mocht worden verwacht, worden geen aanwijzingen gevonden dat bijvoorbeeld 'incestplegers' zich sterker beperken tot pedoseksuele delicten dan plegers van andere typen pedoseksuele delinquentie. Er blijken geen grote verschillen te zijn in recidivepatroon tussen de plegers van de verschillende typen pedoseksuele delicten.

Met behulp van de OBJD-gegevens is het criminaliteitspatroon geanalyseerd van de 1839 personen die in de jaren 1999 en 2000 bij het Openbaar Ministerie bekend zijn geworden ter zake van een pedoseksueel delict. Van deze personen konden 4267 zaken op grond van de in de Justitiële Documentatie genoemde wetsartikelen worden getypeerd als pedoseksueel delict (50%), seksueel geweldsdelict (4%), niet-seksueel geweldsdelict (9%) of 'overige delicten' (37%). De gegevens bevestigen het beeld dat ook op basis van het HKS-materiaal kon worden geschetst. Ook hier blijkt een gevarieerd criminaliteitspatroon in de groep van plegers van pedoseksuele delicten. In geval van recidive zijn plegers van pedoseksuele delicten in doorsnee ook geneigd tot andersoortige delinquentie. De helft van alle door

de 1839 'pedoseksuele delinquenten' gepleegde delicten bestaat uit anderzootige delicten. Hierbij komen vooral commune vermogensdelicten (vormen van diefstal) en verkeersdelicten voor. Op zichzelf vormen deze gegevens een aanwijzing dat pedoseksuele delinquentie een element is binnen een meer algemene criminele leefstijl.

Met behulp van de OBJD-gegevens is ook nagegaan in hoeverre er aanwijzingen zijn van een specifiek criminaliteitspatroon bij plegers van een specifiek type pedoseksuele delinquentie, in het bijzonder bij de daders van artikel 249 Sr ('misbruik gezag en incest'). In de literatuur wordt wel verondersteld dat juist bij dit type pedoseksuele delinquentie relatief veel specialisatie bestaat. Op grond van de OBJD-gegevens blijkt dit maar zeer ten dele te worden bevestigd. Van de 1839 in de OBJD ter zake van een in 1999 of 2000 pedoseksueel delict ingeschreven personen waren er 478 (26%) (mede) verdacht vanwege artikel 249 Sr. Gerekend over alle bekende delicten is er geen verschil in gemiddeld aantal gepleegde delicten tussen deze plegers van 'misbruik gezag en incest' en andere pedoseksuele delinquenten. Wel blijken de eersten gemiddeld iets minder (pedo)seksuele en geweldsdelicten te plegen. Van de artikel 249-plegers was gemiddeld 1,30 van dergelijke delicten bekend, terwijl van de overige plegers van pedoseksuele delicten gemiddeld 1,51 van dergelijke delicten bekend was. Dit resultaat suggereert dat de artikel 249-plegers zich niet onderscheiden in algemene criminele habitus, maar wel minder zijn geneigd tot extrafamiliaal (seksueel) geweld.

Een belangrijke conclusie op basis van het onderzoeksmateriaal is dat pedoseksuele delinquentie veelal deel uitmaakt van een meer algemeen delinquent gedragspatroon.

Deze conclusie geldt zeker voor plegers van 'ernstige', zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie. Binnen deze groep heeft meer dan 60% eerder ook anderszootige criminaliteit gepleegd. Bovendien blijkt ruim een kwart van deze groep in de betrekkelijk korte periode na het bestudeerde pedoseksuele delict te recidiveren met een anderszootig delict. Zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie blijkt veelal te worden gepleegd door sterk tot veelzootige criminaliteit geneigde personen.

Sociale en persoonskenmerken en relatiepatronen van daders en slachtoffers

De beschrijving van de kenmerken van daders en slachtoffers van pedoseksuele delinquentie is gebaseerd op kwalitatieve dossierinformatie. De politie- en justitieregistraties zijn op dit vlak erg beperkt.

Nog sterker dan bij anderszootige delicten zijn plegers van pedoseksuele delicten vrijwel uitsluitend mannen. Gemiddeld zijn plegers van pedoseksuele delinquentie ouder dan plegers van anderszootige delinquentie.

Dit is waarschijnlijk vooral het gevolg van het relatief grote aantal 'incestachtige' gevallen bij eerstgenoemd type delinquentie. Op basis van de beschikbare (beperkte) dossiergegevens is geen eenduidige uitspraak te doen over de vraag of seksueel misbruik van kinderen meer voorkomt bij mensen met een sociaal-economisch zwakkere positie. Er is immers ook onderzoek dat tot een meer genuanceerde conclusie zou kunnen leiden. Bijvoorbeeld onderzoeksbevindingen over slachtofferschap van huiselijk (ook seksueel) geweld dat zich in alle lagen van de bevolking voordoet. De hypothese dat sociaal-economische status relevant is ter verklaring van pedoseksuele delinquentie, verdient beslist nader onderzoek. De vraag welke factoren samenhangen met pedoseksueel gedrag, of welke causale mechanismen pedoseksueel gedrag kunnen verklaren, en daarbinnen de vraag in hoeverre iemands sociaal-economische positie daarbij relevant is, vereist andersoortig en uitgebreider onderzoek dan in het kader van dit rapport mogelijk was. Slachtoffers van pedoseksuele delicten zijn in meerderheid van zeer jeugdige leeftijd (jonger dan 12 jaar). Van betekenis is de bevinding dat bijna 80% van de daders afkomstig is uit de dagelijkse omgeving van het slachtoffer. Slechts in 10% van de gevallen zijn dader en slachtoffer onbekenden van elkaar. In ruim een derde van de gevallen is een ouder (veelal de vader of de vaderfiguur) de dader.

Toedracht van (zwaar bestrafte) pedoseksuele delinquentie

Uit de wetenschappelijke literatuur komt naar voren dat kernthema's bij de toedracht van pedoseksuele delicten de toegankelijkheid van het slachtoffer en de kwetsbaarheid van de dader zijn. Bij elke pedoseksuele interactie moet de dader een 'oplossingsstrategie' ontwikkelen voor de volgende typen 'problemen':

- realiseren van de fysieke beschikbaarheid van het kind;
- realiseren van de 'bereidheid' van het kind om bepaalde seksuele handelingen te verrichten;
- bescherming tegen openbaring door het kind van het pedoseksuele gedrag;
- bescherming tegen morele afkeuring en bestraffing door de naaste omgeving en de samenleving.

Bij incidentele pedoseksuele delicten met onbekende daders zijn misleiding, fysieke dwang of geweld voor de hand liggende opties. Bij bekende daders in de eigen dagelijkse omgeving van het slachtoffer hanteert de dader eerder middelen als manipulatie, omkoping en chantage. Deze toedrachtspatronen kunnen tot uiteenlopende mate van fysieke en/of psychische schade bij het slachtoffer leiden.

Uit onze gegevens komt naar voren dat bij de gevallen van zwaar bestrafte

pedoseksuele delinquentie ruim 50% langdurig van aard was, met een delictperiode van meer dan één jaar. Met name gevallen van incest hebben meestal een zeer langdurig verloop van meerdere jaren. De langdurigheid van de delictperiode blijkt ook samen te hangen met de aard van de gepleegde seksuele handelingen. Vaak is in dit opzicht sprake van een escalatieproces. In bijna twee derde van de gevallen behoorde seksuele penetratie tot de gepleegde handelingen.

Fysiek geweld bij pedoseksuele delinquentie blijft meestal beperkt tot de fysieke dwang die 'noodzakelijk' is om het slachtoffer te controleren. Uit de SRM blijkt dat in 20% van de gevallen fysiek geweld is gebruikt of ermee is gedreigd, bij de zware zaken was dat circa 30%. Manipulatie en misleiding zijn de meest gangbare machtsmiddelen van daders uit de eigen omgeving van het slachtoffer, zo blijkt uit de dossieranalyse van zware zaken.

Bij veelvoorkomende langdurige pedoseksuele delicten binnen de gezinscontext is vrijwel altijd sprake van gecompliceerde interactieprocessen tussen de gezinsleden. De rol van de moeder, de bescherming van gezinsintegriteit, de (seksuele) relatie tussen de ouders en de relaties tussen de kinderen in het gezin spelen hierbij een rol. In strafrechtelijke zin is in het bijzonder de betrokkenheid van de moeder van het slachtoffer van veel belang. In betrekkelijk veel gevallen van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquentie zijn er aanwijzingen dat de moeder op de hoogte was van de seksuele handelingen van de vader(figuur) met het slachtoffer. Dit gold voor meer dan een derde van deze gevallen. In ongeveer 20% van de gevallen waarin de vader(figuur) de dader was, zijn er aanwijzingen in de dossiers dat de moeder meer of minder expliciet 'toestemming' gaf tot het seksuele misbruik.

Patronen van pedoseksueel misbruik

Uit de strafdossiers van zwaar bestrafte pedoseksuele delinquenten zijn enkele consistente patronen van pedoseksueel misbruik te onderscheiden. Het gaat om veelvoorkomende configuraties van kenmerken (de aard van de relatie van dader en slachtoffer, de betrekkingen van de dader met de ouder(s) van het slachtoffer, de gehanteerde methoden van contactlegging en het verkrijgen van 'medewerking', de aard en de intensiteit van het seksuele misbruik) die samenhang vertonen. De drie patronen waren: *seksueel misbruik binnen het gezin*, *pedoseksuele delinquentie buiten de gezinscontext*, en *gevallen met een homoseksueel karakter*. Binnen laatstgenoemd patroon is veelal sprake van oudere en vaak seksueel min of meer 'bereidwillige' slachtoffers. Alleen binnen dit kader van pedoseksuele delicten van mannen met jongens zijn duidelijke gevallen van prostitutie gevonden.

Bij pedoseksuele delinquentie binnen de gezinscontext kan een onderscheid worden gemaakt op basis van de persoonlijkheidskenmerken van de dader. In veel gevallen ging het om dominante en intimiderende mannen die als partner en vader de gang van zaken in het gezin naar hun hand zetten. In minder gevallen was juist sprake van een labiele, zwakke en afhankelijke vaderfiguur die eerder heimelijke seksuele relaties met over het algemeen jongere dochters binnen het gezin aangaat.

Vooral in het geval van alleenstaande moeders was sprake van een 'indringer' die soms met de vooropgezette bedoeling van seksueel misbruik zich een plaats binnen het gezin verschaft. In veel van deze gevallen maakt deze dader gebruik van problematische omstandigheden van de moeder.

Hij treedt op als weldoener voor de moeder en het gezin.

Een soortgelijke strategie zien we ook bij de 'netwerkers', daders die een vertrouwensrelatie met de ouders en het slachtoffer opbouwen, maar die de pedoseksuele delicten binnen het eigen domein (buiten het gezin van het slachtoffer) plegen. Over het algemeen betreft het sociaal vaardige personen die in staat zijn zowel de ouders als de slachtoffers gedurende langere tijd te manipuleren. Gestoordheid en juist een evidente afwezigheid van sociale vaardigheden werden vaak aangetroffen bij plegers van pedoseksuele delicten die zich onverhoeds en incidenteel vergrijpen aan voor hen geheel onbekende kinderen. Dit zijn de relatief weinig voorkomende gevallen van 'uit de bosjes' opduikende aanranders. Hoewel weinig voorkomend, is het risico van (ernstig) fysiek geweld juist in deze gevallen relatief groot.

Ten slotte troffen we bij de dossiers een aantal gevallen aan waarbij oudere meisjes het slachtoffer waren. De daders hebben een evidente voorkeur voor geslachtsrijpe partners. Dit patroon van delinquentie vertoont de elementen van dwang en misverstand die ook bij problematische seksuele interacties tussen volwassenen een rol spelen.

Fatale pedoseksuele delinquentie

In een weinig voorkomend aantal gevallen is sprake van ernstig levensgevaar voor of de daadwerkelijke doding van het slachtoffer. Het betrof in alle gevallen slachtoffers die voorafgaand aan het delict geheel onbekend waren aan de dader. De meeste daders in dit soort gevallen waren al lang eerder bij Justitie bekend als (gestoorde) plegers van (pedo)seksuele geweldsdelicten. In twee van de vijf hier onderzochte zaken lijkt de doding direct in het verlengde te liggen van de paniek van het slachtoffer. Zowel in de psychiatrische rapportage als in het relaas van de daders wordt de doding beschreven als een door het gillen van het slachtoffer *getriggerde* paniecreactie van de dader. In één enkel geval was sprake van een dader bij wie de doding van de slachtoffers uit berekening voortkwam.

De mogelijke rol van Justitie

De mate van gevaar voor het slachtoffer bij recidive van pedoseksuele delinquentie is uiteraard een cruciaal gegeven in verband met preventie.

Een onderscheid dient te worden gemaakt tussen soorten van gevaar die bij pedoseksuele delinquentie aan de orde zijn. In de publieke opinie en bij justitiële beleidsverantwoordelijken ontstaat periodiek, vrijwel altijd onder invloed van ernstige incidenten, enige paniek over de 'veiligheid van onze kinderen'. Er wordt dan gedoeld op het gevaar van ernstig of fataal fysiek letsel van kinderen die het slachtoffer worden van seksuele geweldplegers. Uit zowel de literatuur als de empirische onderzoeksbevinding komt consistent naar voren dat er slechts een zeer geringe kans bestaat op het grote gevaar dat kinderen of jeugdigen (ernstig) fysiek letsel wordt aangedaan als zij slachtoffer worden van pedoseksuele delinquentie.

Slechts een kleine fractie van pedoseksuele delinquentie wordt gepleegd door aan het slachtoffer onbekende daders. De meeste pedoseksuele delinquentie wordt gepleegd door daders die binnen de kring van gezin en familie in de dagelijkse omgeving van het slachtoffer verkeren. In relatief veel gevallen is sprake van een gecompliceerde gezinssituatie waarbij het kind slachtoffer is van de vaderfiguur. Ernstige psychische schade voor het slachtoffer ten gevolge van pedoseksuele delicten is wel waarschijnlijk, zeker bij de veelvoorkomende langdurige episodes binnen de gezins- of familiecontext.

Gezien het vóórkomen van de meeste pedoseksuele delinquentie binnen de sterk private gezins- en familiecontext is de positie van Justitie bij preventie en repressie zeer gecompliceerd. De mogelijkheden van Justitie worden beperkt door de geringe bereidheid om Justitie toe te laten binnen het milieu waar zich het seksuele kindermisbruik afspeelt. Binnen dergelijke sociale contexten zijn vrijwel altijd de 'eigen' informele interventiemethoden en -strategieën van belang. Justitie kan in dit proces een medespeler zijn, maar is lang niet altijd de belangrijkste medespeler.

De preventie van pedoseksuele delinquentie die is ingebed binnen het primaire milieu (gezin en familie) en het secundaire milieu (school, vereniging, buurt etc.), is een gedeelde verantwoordelijkheid voor zowel de individuele betrokken burgers binnen deze contexten als de maatschappelijke instituties die een taak hebben bij de bescherming van kinderen en jeugdigen. Instellingen voor (geestelijke) gezondheidszorg, sociale hulpverlening, onderwijs en vrijetijdsbesteding dienen bij voorkeur gezamenlijk en gecoördineerd actie te ondernemen bij evidente signalen van (seksueel) geweld ten aanzien van kinderen. Politie en Justitie hebben als gemachtigden voor de aanwending van dwangmiddelen hierbij, al dan niet als 'stok achter de deur', een unieke en onmisbare rol te vervullen.

In tegenstelling tot een *dadergerichte* aanpak van de bekende 'gevaarlijke plegers van pedoseksuele delicten' zal bij de grote meerderheid van gevallen van pedoseksuele delinquentie eerder een *systeemgerichte* preventieve aanpak voor de hand liggen. Effectief ketenmanagement naar aanleiding

van signalen is derhalve noodzakelijk. Waar in het recente verleden op andere velden van maatschappelijke zorg gebrekkig ketenmanagement een belangrijke oorzaak is geweest van problemen (denk aan het gezinsdrama met dodelijke afloop in Roermond), is door instanties als de Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming, de Inspectie van de Gezondheidszorg, de Onderwijsinspectie en de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid thans een aanpak in uitwerking die juist ketenregie hoge prioriteit geeft (Inspectie, 2003). Het verdient aanbeveling te bezien in hoeverre een dergelijke aanpak ook voor 'early warnings' rondom (vermoedens van) pedoseksueel misbruik relevant kan worden gemaakt.

